

ЗАГАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

АРТУР ШНІЦЛЕР

ЛЯЙТНАНТ ГУСТЛЬ

НОВЕЛЯ

КИЇВ — ЛЯЙПЦИГ
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ

головні склади:

BERLIN W 62 / ЛЬВІВ / WINNIPEG MAN. (Canada)

Досі появилися оці книжки :

- 1—6а. **Ленкий Б.**, Начерк історії української літератури (до нападів Татар), I, нове ілюстроване видання.
 7. **Левицький-Нечуй Ів.**, Запорожці.
 8. **Ляфонтен Ж.**, Байки (з 4 образками).
 - 9—11. **Карпенко-Барий**, Суєта, нове видання.
 - 12—14б. **Крушельницький Антін**, Іван Франко, месаія (Літературні характеристики укр. письменників, I).
 - 15—16. **Руданський С.**, Співомовки (зі вступ. Ленкого).
 17. **М. Вовчок**, Девять братів і десята сестричка Галя.
 - 18—20. **Ахеліс Тома**, др., Начерк соціології.
 21. **Мамін-Сибіряк Д. Н.**, Чутлива совість.
 - 22—23. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть I.
 - 24—25. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть II.
 - 26—27. **Кміт Юрій**, В затінку й на сонці оповідання.
 - 28—29а. **Збірник народніх пісень і дум.**
 - 30—33а. **Чайківський Й.**, Всесв. історія I, стар. віки, з ілюстр.
 34. **Кіплінг Р.**, От собі казочки (з двома ілюстр.).
 - 35—36. **Кіплінг Р.**, От собі сторійки (з трома ілюстр.).
 37. **Вернзон Б.**, Новоженці, комедія в двох діях.
 - 38—39. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть III.
 40. **Езон**, Байки.
 - 41—43б. **Барвінський В.**, Скошений цвіт, повість.
 - 44—47. **Раковський, Ів.** др., Психології, I.
 48. **Андреев Л.**, Три оповідання.
 - 49—50. **Карпенко-Барий**, Хазяїн, комедія.
 51. **М. Вовчок**, Сестра, Козачка, Чумак (оповідання).
 52. **Вернзон Б.**, Понад сили (драма).
 - 53—56. **Чайківський Й.**, Всесвітна історія II. (серед. віки).
 - 57—59. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть IV. (кінець).
 60. **Марко Вовчок**, Від себе не втечеш (оповідання).
 - 61—62. **Ібсен Г.**, Будівничий Сольнес, драма.
 - 63—64. **Гоголь М.**, Тарас Бульба, повість, з ілюстр.
 65. **Руданський С.**, Цар-соловей, поема-казка.
 66. **Молієр Ж. Б.**, Лікар-шуткар, жарт у 1 дії.
 67. **Богляревський Ів.**, Наталка Полтавка, укр. опера.
 - 68—72. **Чайківський Й.**, Всесвітна історія III (нововічна).
 - 73—74. **Николишин Д.**, Розладде (драма).
 75. **М. Вовчок**, Кармелюк, Невільничка (оповідання).
 - 76—77. **Геновефа**, опов. (з образк.).
 78. **Будіш П.**, Орися, Дівоче серце, Січові гості.
 79. **Кобилянська Ольга**, Некультурна (новеля).
 80. **Кобилянська Ольга**, Valse mélancolique.
 - 81—84. **Франс Ан.**, На білих скалах, повість.
-

АРТУР ШНІЦЛЕР

ЛЯЙТНАНТ ГУСТЛЬ

Н О В Е Л Я

ПЕРЕКЛАВ

АНДРІЙ СТРИГОВСЬКИЙ

УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ КИЇВ—ЛЯЙПЦІГ

ГОЛОВНІ СКЛАДИ:

Українська Накладня с. з. о. п. BERLIN W 62 Kurfürstenstr. 83	Книгарня Наукового Тов. ім Шевченка у ЛЬВОВІ Ринок 10	Книгарня Українського Народнього Союзу 30. E. 7th St. NEW-YORK (U. S. A.)
--	--	--

Українська Книгарня і Накладня 850 Main Str. Winnipeg Man. (Canada)	Галицька Накладня Якова Оренштайна в КОЛОМІЇ (Галичина)
--	--

Друковано в друкарні К. Г. РЕДЕРА, тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІГУ.

Артур Шніцлер — один із найвидатніших сучасних німецьких письменників, з професії лікар (родився 15. травня 1862. р. в Відні), виступив на літературне поле 1892. р. невеличкою збіркою одноактових драматичних образків, п. з. «Анатоль», і відразу звернув на себе увагу критики своїм оригінальним талантом і незвичайною штукою тонко підмічувати життєві дрібнички.

Літературне надбання Шніцлера доволі велике. Збірнике видання його творів обіймає досі сім об'ємистих томів — чотири томи драм і три томи оповідних писань. Характеристична риса і драматичного й оповідного таланту письменника одна: чим менше він спиняється на якійсь темі, тим твір виходить кращий. Він напричуд гарний аналітик, та скласти в артистичне ціле те, що він по-мистецьки роздрібнює — це вже не так гарно йому вдається. Через те, н. пр., такі його драми як: «Анатоль», «Забавки» та «Зелений папугай» — постійно і з великим успіхом держаться на сцені — за те «Програма життя» (Ruf des Lebens), за яку Шніцлер одержав т. зв. нагороду Грільпарцера, не зискала собі такої

великої популярності. Виймок творить його п'ятиактова драма «Професор Бернгарді» — той артистичний малюнок ненормальних відносин на віденському університеті, малюнок, що рівночасно висвітлює ту гнилу атмосферу політичного життя колишньої Австрії, де не талант, не добра воля грали першу роль, а політиканство, амбітництво, партійна й расова нетерпимість і брак відповідальности на кожному кроці. Так воно і з оповідними творами Шніцлера. Його новелі виходять куди краще, ніж повісти, і найкращий його роман «Шлях на волю» (Der Weg ins Freie), що діждавсь досі поверх трицятьох видань, хоч у своїх подробицях невмірущий, у цілості одначе, головно в будові, виявляє недостачі.

Що вражає нас у всіх творах Шніцлера і в новелях і драмах, то та глибока аналіза людської душі. Він чудово, з найдрібніщими подробицями, підхоплює психольогічні переживання своїх героїв, при чому скрізь у нього пробивається легенький віденський гумор і тонка іронія. Користуючись одним і другим, Шніцлер знає все на причуд гарно, помистецьки закптити собі з утертих шаблонних поглядів сучасного громадянства. Залюбки він забірається до малювання (позакулісового) артистичного життя (любовних афер), і в тих малюнках усе вміє спо-

лучити трагізм життя своїх героїв із своїм легким гумором. На кожному кроці, зручно й легко, здирає маску з фальшу й неправди, являючись раз-у-раз ворогом усякої заскоружлості, політиканства й расових, чи національних пересудів. При тім усім діяльог у його драмах легкий, природний, граціозний, просто майстерний, і гладенько пливе оповідання в новелі. З того боку Шніцлер нагадує з иньчих європейських новелістів Мопасана і потрохи Чехова.

«Ляйтнант Густль» — новеля (написана 1900. р.), яку подаємо оце перекладом українською мовою (перекладчик, що скривається під псевдонімом, — це молодий товариш Шніцлера по фаху — лікарь), містить у собі всі ті прикмети писменницького таланту Шніцлера, про які згадано в цій короткій замітці: дуже зручна будова новелі, відповідний настрій і життєва правда (за цю новелю довелося Шніцлерові поплатитися втратою офіцерської ранги), з якою описує переживання відомого скрізь типа офіцерського стану колишньої Австрії, — із кожної стрічки так і дише повітрям колишнього Відня з його легким, безжурним, веселим, навіть легкодушним життям.

Із творів Шніцлера дещо появилося вже й в українському перекладі, головно драми

(Забавки [Liebele] в перекладі Б. Грінченка, «Зелений папугай» — переклав М. Вороний, «Професор Бернгарді» в перекладі Василя Сімовича). «Ляйтнант Густль» появляється перекладом у-друге. Колись він друкувався в «Літературно-Науковому Віснику» у Львові.

Василь Верниволя.

Ляйтнант Густль.

I.

Як же ж іще довго буде це тягтися? Я мушу подивитися на годинника . . . не подоба, мабуть, робити це на такому серйозному концерті. Але хто ж побачить? А якщо хто й побачить, то він таксамо мало вважає, як і я, і перед ним я не потрібую почувати себе ніяково . . . Що-тільки чверть на десяту? . . . Мені здається, що я вже сиджу на концерті три години. Правда, я до цього не звик . . . Що ж це таке властиво? Треба глянути на програму . . . Ах, правда: ораторія. А я думав: служба божа. Але ж такі річі належать до церкви. І церква має те добре, що кожної хвилини можна собі піти геть. — Коли б хоч моє місце було з краю! — Отже терпцю, терпцю! І ораторіям буває кінець! Може бути, що воно й дуже гарне, тільки що я не по собі. Та й звідки мені й бути по собі? Як подумаю, що я сюди прийшов, щоб розважити себе . . . Ліпше було послати білет Бенедеківі, він такі річі любить; він же сам грає на скрипці. Але ж бо тоді Копецькі був би образився. Це було дуже гарно з його боку, принаймні,

в нього був добрий намір. Ну, й молодець Копецкі! Одинокий, що на нього можна покластися . . . Отже його сестра співає між тими там угорі. Мало що не сотня дівчат, усі в чорному; як же мені її там віднайти? Що вона співає, то він і мав білет, Копецкі . . . Чому ж він сам не пішов? — Вони співають, зрештою, дуже гарно. Це дуже підносить духа — розуміється! Браво, браво! . . . Так, поплещу й я. Отой під боком плеще, як божевільний. Ба, не знати, чи справді йому так дуже подобалося? — А та дівчина в льожі напроти дуже гарна. Чи то на мене дивиться вона, чи на того пана з великою русявою бородою? . . . А — а, сольо! Хто це? Альт: панна Валькер, сопран: панна Міхалек . . . це, здається, сопран . . . Давно вже я не був у опері. В опері я завжди забавляюся добре, хоч грають нераз і нудне. Післязавтра міг би я, властиво, знов піти на «Трав'яту». Еге, післязавтра буду я, може, мрецьтруп. Ет, дурниця, я сам у те не вірю! Постривайте тільки, пане доктор, вам відкохеться робити такі цомітки! Кінчика носа в вас так як би вже й не було . . .

Коли б я міг докладно бачити ту в льожі! Можна б позичити бінокля в того добродія, що коло мене, але ж він мене зжере, як я йому збавлю його побожний настрій . . . Де саме

стоїть сестра Копецького? Чи я б її пізнав? Я, правда, бачив її тільки двічі чи тричі, останній раз ув офіцерському касині . . . Чи дійсно всі ті дівчата порядні, всі сто? О, Господи . . . «При співучасті Співочого Товариства.» — Співоче Товариство . . . смішно! Я властиво під ним завжди в'являв собі щось таке, як віденських танцюристок і співачок, себто, я вже знав, що це щось не те! . . . Гарні спогади! Тоді під «Зеленими Воротами» . . . Як же то вона називалася? І, крім того, вона мені послала раз листівку з Білгороду . . . теж гарна околиця! — Копецькому добре, він давно вже десь сидить у коршмі й курить свою вірджінію . . .

Що це той там панок безнастанно позирає на мене? Здається, він бачить, що мене нудьга бере, й що я не слухаю, що там . . . Я б вам порадив, не так то дуже нахабно дивитися, а то я вам у фойє покажу! — Вже не дивиться! . . . Що то всі перед моїм поглядом такий страх мають . . . «Таких чудових очей, як у тебе, я ще ніколи не бачила!», сказала недавно Стефі . . . О, Стефі, Стефі, Стефі! — То Стефі властиво винна, що я тут сиджу й цілими годинами мушу бідкатися. — Ах, це вічне відписування Стефі, воно йде вже мені дійсно на нерви! А який міг би був бути сьогоднішній вечір! Я мав би

велику охоту прочитати писаннячко від Стефі. Ось воно. Але ж як я його діставатиму з бічної кишені, то той панок, що коло мене, ззість мене! — Я ніби то знаю, що там написано . . . не може, мовляв, прийти, мусить із «ним» іти на вечерю . . . Ах, як це було смішно вісім днів тому, як вона з ним була в «Т-ві Огородників», а я vis-à-vis з Копецкїм; і вона безнастанно кидала своїми очечками умовні знаки. Він нічого не помітив . . . — дивне диво! Зрештою, він, певно, Жид! Розуміється, служить у банку, вуса чорні. Кажуть, що він резервовий ляйтнант¹⁾! Нехай не важиться прийти на вправи²⁾ в мій полк! І взагалі, чого то все ще так багато Жидів роблять офіцерами — ну й начхати мені на цілий антисемітизм! Недавно в товаристві, де скоїлася приключка з доктором, у Мангаймерів . . . Мангаймери самі, здається, Жиди, хрещені, звичайно . . . по них, зрештою, й не пізнати — особливо, пані . . . така русява, гарна як намальована . . . Було дуже весело взагалі. Прегарна їжа, чудові цигари . . . Ну так, у кого гроші! . . .

¹⁾ відповідає нашому читареві в запасі

²⁾ Це ті вправи, які кожний резервовий вояк мусів одбувати зразу що-року по місяцеві, а далі що-два роки — по чотирнацять днів

Браво, браво! Тепер, певно, вже незабаром кінець? — Еге, тепер там нагорі встає ціле товариство . . . це виглядає дуже гарно — імпозантно! — І органи? . . . Органи я дуже люблю . . . Так, це мені до вподоби — дуже гарно! Таки правда, дійсно, треба б частіше ходити на концерти . . . Чудово було, скажу Копецкому . . . Чи зустріну я його сьогодні в каварні? — Ах, у мене нема ніякої охоти йти до каварні; вчора я був такий лютий! Сто шідесят ґульденів на одну ставку програв — свинство! І хто все це забрав? Балерт, саме той, що не потрібує . . . Та Балерт властиво виною, що я мусів піти на цей дурний концерт . . . Ну так, бо ж я міг би був сьогодні знов грати, може, й був би відігрався. Але це цілком добре, що я дав собі слово чести цілий місяць не доторкатися до карт . . . Мама знов скривиться, як дістане мого листа! Е, та хай піде до дядька, в нього грошей як сміття; тих кілька соток ґульденів не мають значіння. Коли б то мені тільки добитися, щоб він мені давав постійну підтримку . . . а то ні, за кожний крейцар¹⁾ треба з'окрема просити. А то знов: минулого року не вродило! . . . Чи не поїхати б мені знов цього

¹⁾ Крейцар — два сотики, більш, ніж половина копійки.

літа до дядька на чотирнацять днів? Власне, нудно там до зарізу . . . Коли б мені ту . . . як тільки вона звалася? . . . Це дивно, але я не можу собі зятимити жадного ймення . . . Ах, так: Етелька! . . . Ні словечка не розуміла по-німецьки, та це було й непотрібно . . . мені ж не треба було говорити! . . . Еге, це буде зовсім добре, чотирнацять днів сільське повітря, й чотирнацять ночей Етелька, чи яка-там друга . . . Але вісім днів мені треба буде таки побути в батька й матері . . . Погано вона виглядала цього року на Різдво . . . Ну, тепер, певне, журба минулася. Я б на її місці радів, що батько перейшов на пенсію. — І Кляра найде ще собі чоловіка . . . І дядько може теж щось дати . . . Двацять вісім років, ще не така стара . . . Стефі певно не молодча . . . Але це дивно: такі баби лишаються довше молодчими. Як подумати: Маретті недавно в «Madame Sans - Gene»¹⁾ — їй певно трицять сім років, а виглядає . . . Ну, я б не сказав ні! — Шкода, що вона мене не спитала . . .

Робиться гаряче. Все ще не кінець? Ах, я такий був би радий свіжому повітрю! Підутрохи погуляти Рінгом²⁾ . . . Сьогодні, зна-

¹⁾ Відома п'єса.

²⁾ Рінг (Ring) — вулиці, що тягнуться колом довкруг старого Відня (перстеном — від того: RING).

чить, швидко в ліжку, завтра по обіді треба бути свіжому! Смішно, як мало я думаю про те, так байдуже воно мені! Перший раз, то трохи таки мене коробило. Не то, що я мав би був страх, але нервовий був уночі перед тим . . . Правда, оберляйтнант Бізанц був серйозний противник. — І все ж нічого мені не сталося! . . . І вже від того часу півтора року. Як час минає! І як мені Бізанц нічого не зробив, то доктор, напевне, вже нічого не зробить! Хоча, власне, оці невірні фехтівники деколи дуже небезпечні. Дошінцкі оповідав мені, що один панок, що вперше з-роду взяв шаблю в руки, ось-ось мало його не зарубав; а той Дошінцкі тепер учитель фехтування при краввій обороні¹⁾. Та правда, — хіба він тоді так уже добре знав . . . Найважливіше: зимна кров. Навіть не почуваю в собі гніву такого, як треба — та все ж таки це було нахабство — бо й подумаєш! Певне, він був би не відважився, як би передтим не випив був шампанського . . . Таке нахабство! Напевне соціяліст! Бо оті крутарі-правники нині всі соціялісти! Банда . . . вони найрадніщі хоч і зараз скасу-

¹⁾ Краєва оборона (Landwehr) — мало чим ріжнилася від постійного війська (не мала музичної капелі); її призначення було на випадок війни — нібито обороняти гряниці краю, де вона стояла.

вати ціле військо; але хто б їм поміг, як би на їх голову насунули Китайці, про те вони не думають. Дурманісти! — Треба раз на завжди показати, як і що! Я вповні мав рацію! І рад, що я йому не попустив після його замітки. Як тільки подумаю про те, то мною аж жидас! Але ж я чудово держав себе; і полковник каже, що це було цілком коректно. Оце мені загалом вийде на користь, ця справа. Я знаю багатьох таких, що були б попустили панкові. Міллер напевне, він знов був би об'єктивний, чи щось таке подібне. З тою об'єктивністю кожний досі себе оскардив . . . «Пане ляйтнант!» . . . вже те, як він сказав «пане ляйтнант» було безстыдність! . . . «Ви ж мусите мені признати» . . . — Як то воно до того дійшло? Як то я з тим соціялістом устряв у розмову? . . . Як то воно почалося? . . . Мені здається, чорна пані, що я її вів до буфету, теж була при тому . . . і ще той панич, що картини з полювання малює . . . як же то він називається? . . . Йй-Богу, то ж він у цілій тій події завинив. То він говорив про маневри; і аж тоді підійшов доктор і щось таке сказав, що мені не подобалося, про якусь забавку в війну, чи щось таке — але тут мені не було ще чого говорити . . . Еге, а тоді пішла розмова про кадетські школи . . .

еґе, це було так . . . і я розповідав про якусь патріотичне свято . . . і тоді доктор сказав — не одразу, але воно пішло від свята: — «Пане ляйтнант, але ж ви мусите мені признати, що не всі ваші товариші пішли до війська виключно з тим, щоб захищати батьківщину!» Таке нахабство! І таке важиться такий чоловік сказати офіцерові просто в очі. Коли б я тільки міг собі пригадати, що я на це відповів? Ага, так, щось про людців, які встрявають до справ, в яких нічого не тямлять . . . Так, правда . . . Та ще там був якийсь пан, що хотів цю справу залагодити, такий підстаркуватий пан із нежитом, що страх . . . Але я був занадто сердитий! . . . Доктор сказав це абсолютно таким тоном, наче б це він мав мене на думці. Ще тільки не доставало йому сказати, що мене нагнали з гімназії, і через те мене заплкали в кадетську школу . . . То ж бо то й є, що люде ніяк не можуть порозуміти таких, як ми, вони за дурні для цього . . . Як отак пригадаю собі, як то я перший раз надяг мундур, чогось такого, власне, хтонебудь не переживає. Того року на маневрах — що я б був дав за те, як би то нараз прийшло було до чогось поважного . . . І Міровіч казав мені, що і з ним таке саме трапилось. Та ще як Його Високість обіж-

джали фронт, і промова полковника — то вже, справді, треба було бути порядним ледащом, щоб серце сильніше не забилося . . . А тут тобі навивається таке каламарище, що ціле своє життя нічого не робив, а тільки за книжками сидів, і дозволяє собі таку нахабну помітку! . . . А, пострівай, голубчику — до цілковитої боєнездатності . . . так, добродію, я зроблю тебе цілком боєнездатним . . .

Ну, а це що? Тепер таки вже мусить бути незабаром кінець? . . . «Всі сили небесні, хваліте Господа» . . . — Правда, це кінцевий спів . . . Напричуд гарно, нема чого казати. Напричуд гарно! — Тепер я зовсім забув про ту з льожі, вона давніше почала була кокетувати. Де то вона? . . . Вже вийшла . . . Ота там, здається, теж дуже мила . . . Погано, що я не маю при собі бінокля! Той Брунталер, то дуже розумний. Він усе лишає свій бінокль у каварні при касі, то йому ніколи не може нічого статися. Коли б оця невеличка переді мною хоч раз оглянулася! Вона так чемненько сидить увесь час. А те, що коло неї, то, певно, її мати. — Чи б мені ще раз поважно не подумати про одружіння? Вілі не був старший за мене, як його дружили. Це має щось у собі, отак завсіди мати дома гарну жіночку про запас . . . Кепсько,

що саме сьогодні в Стефі немає часу! Коли б хоч я знав, де вона, міг би знов vis-à-vis неї собі сісти. Це була б гарна історія, як би той її здогадався, тоді то б вона спала мені на шию . . . Коли так подумати, що коштують Флісові його зносини з Вінтерфельдовою. І до того вона обдурює його і ззаду, і зпереду. То ще колись покінчиться страшно . . . Браво, браво! Ах, кінець! . . . Ех, приємно, як можна встати, рухатися . . . Ну, може бути! Як довго, цьому тут треба буде, щоб укласти свій бінокль у футляр?

»Pardon, pardon, не були б ви ласкаві, мене пропустити?»

Але бо й стиск! Хай краще люде перейдуть . . . Елегантна особа . . . а чи правдиві брилянти? . . . А та там теж нічого собі . . . Як тільки вона на мене дивиться! . . . Так, так, панночко, я б уже рад . . . О, що за ніс! — Жидівка . . . Ще одна . . . Це щось незвичайне, половина Жидів . . . Навіть ораторії не можна вислухати спокійно. Так, тепер ми підемо . . . Чому напірає на мене той там ідіот позаду? Я вже його від'учу . . . Ах, той підстаркуватий пан! . . . Хто ж то здоровить мене відтіля з другого боку? . . . Моє поважання, моє поважання! Ніяк не збагну, хто це такий . . . Найпростіше було б піти повечеряти до Ляйбінгера . . . або,

може, таки піти до «Т-ва Огородників»? Нарешті, може, й Стефі там? Чому вона не написала мені, куди з ним іде? Вона сама, певно, ще не знала. Властиво, страшно, таке залежне життя . . . Бідне сотворіння. — Так, це вихід . . . Ах, та ця гарна як намальована. Одним одна? Як вона до мене підсміхається. То була б ідея, я б за нею пішов! . . . Так, тепер східці вниз . . . О, майор із п'ядесятьдевятого . . . Дуже ввічливо відклонився . . . Отже я не одинокий із офіцерів . . . Де ж та гарна дівчина? Ах, там . . . над поруччям стоїть . . . Так, тепер, значить, іще до гардероби . . . Тільки б мені оця невеличка не зникла . . . Вже є в неї! Ах, ти дїтваку нікчемний! Дозволяє тому панові проводити себе, та й ще сюди до мене підсміхається! — Всі одним миром мазані . . . Ех, та й стиск же коло гардероби! . . . Краще ще трохи пождати . . . Так! Ну, чом же той дурманіст не бере мого нумера? . . .

«Гей, ви, двісті двадцять чотирі! Ось висить! Що вам, повилазило? Ось висить! Ну, слава Богу! . . . Отже прошу!»

Той гладюх заступає геть чисто цілу гардеробу . . .

«Будь ласка!»

«Терпцю, терпцю!»

Що каже той тип?

«Тільки трошечки терпцю!»

Йому я мушу ж відповісти . . . «Уступіться!»

«Ну, та й ви ще встигнете!»

Що він каже? До мене каже? Це вже занадто! Цього я не можу так пропустити!

— «Тихо!»

«Що ви кажете?»

А, що за тон? Та то ж світ кінчиться! . . .

«Не штовхайтесь!»

«А ви заткайте собі!» Я цього не повинен був сказати, це було за грубо . . . Ну, та вже пропало.

«Що ви кажете?»

Тепер він повертається . . . То я ж його знаю! Чорт його побери, та це пекарь, що завжди до каварні приходить . . . Чого йому тут треба? Певно, теж має доньку, чи щось таке в академії співу . . . Ну, що ж це таке? Ну, що це він робить? Мені здається навіть . . . ну так, він держить ручку моєї шаблі в руці . . . Що, цей драбуга здурів? . . .

«Гей, добродію!»

«Ви, пане лейтнант, будьте тепер чемні.»

Що він каже? Господи милосерний, цього чей ж ніхто не чув? Ні, він балакає цілком тихо . . . Ну, але чому ж він не пускає ручки моєї шаблі? . . . Та це чорт зна що? . . . Ні, це чиста напасть, я ніяк не видеру його

руки від ручки шаблі . . . тільки без скандалу тепер . . . Чи ще до того немає де майора за мною? . . . Чи не помічає хто, що він держить ручку моєї шаблі? Він же говорить до мене. Що ж він таке каже?

«Пане лейтнант, як ви зробите найменчий скандал, то я витягаю шаблю з піхви, розтворюю її і шматки пошлю до команди вашого полку. Розумієте мене, ви, дурненький хлопчачу?»

Що він сказав? Мені сниться, здається! Говорить він дійсно до мене? Я повинен би щось відповісти . . . Але цей драб не жартує — він справді витягає шаблю. Боже мій — витягає! . . . Я чую, він термосить нею! . . . Що він каже? . . . Ради Бога, тільки без скандалу — — Що він там увесь час говорить?

«Але я не хочу псувати вам кар'єри . . . Отже, будьте чемні! . . . Так, і ви не бійтеся, ніхто нічого не чув . . . вже все гаразд . . . так! А щоб ніхто не думав, що ми з вами посварилися, то я буду з вами тепер дуже ввічливий! — Моє поважання, пане лейтнант, дуже було приємно — моє поважання!»

О, ти Боже мій, чи це був сон? . . . Він сказав це дійсно? . . . Де ж він тепер? . . . Там ось іде він . . . я ж мусів би був витягти

шаблю й зарубати його — — Боже мій, але ж ніхто не чув? . . . Ні, він говорив зовсім тихо, мені на вухо . . . Чому ж я не йду за ним туди й не розрубаю йому черепа? . . . Ні, тепер ніяково . . . мені треба було зараз же це зробити . . . Чому ж я цього одразу не зробив? . . . Ну, я не міг цього зробити . . . він не випускав ручки шаблі, й він удесятеро сильніший за мене . . . Скажи я ще хоч одне слово, то він дійсно розторожив би був мені шаблю . . . Я повинен би бути ще радий, що він говорив неголосно! Коли б був почув хоч один чоловік, то я мусів би був *stante pede* пустити собі кулю в лоб . . . А, може, це справді був сон? . . . Чому ж той там коло кольони так дуже дивиться на мене? — Чи не чув він, нарешті, чого? . . . Треба його спитати . . . Спитати? — Я дійсно божевільний! — Як я виглядаю? — Пізнати що по мені? — Я мушу бути зовсім блідий. — Де ця собака? . . . Я мушу його вбити! . . . Пішов уже . . . Взагалі тут уже ні духа . . . Де ж то мій плащ? . . . Ах, він уже на мені . . . Я зовсім цього не помітив, як одяг . . . Хто ж то мені допоміг? . . . Ах, там той . . . треба йому дати шістку¹⁾ . . . Так . . . Але, що ж це таке? Сталося це

¹⁾ шістка — десять крейцарів або двацять сотиків

дійсно? Справді хтось до мене так говорив? Справді сказав мені «дурненький хлопчак»? І я його не зарубав на місці? . . . Так я не міг . . . в нього ж кулак як із заліза . . . і я там стояв, як би приріс до місця . . . Ні, я тоді розум загубив, а то б другою рукою . . . Але тоді він був би витяг мою шаблю й розторощив би був її, і був би кінець — усьому був би кінець! А потім, як він уже пішов, то вже було за пізно . . . я ж не міг бігти за ним, щоб шаблею ззаду . . .

Що, я вже на вулиці? Як же я сюди вийшов? — Так холодно . . . ах, вітер, це добре . . . хто то там по другому боці? Чому вони так ізвідтіля дивляться на мене? Врешті, може вони що чули? . . . Не може бути, щоб хто чув . . . я знаю, бо ж я зараз після того оглянувся! . . . Ніхто на мене не звертав уваги, ніхто нічого не чув . . . Але ж він таки сказав це, дарма що ніхто й не чув; усе ж таки сказав. І я там стояв і дозволив на те, щоб мене мов обухом по голові вдарено? . . . Але я не міг нічого сказати, нічого зробити; мені лишалося одне — держати фасон, фасон . . . це страшно, цього я не видержу; я мушу його вбити на смерть, де тільки надібаю його . . . І він мені важиться це казати! І мені це каже такий драб, така собака! І він знає мене . . .

Ех, Боже ж ти мій, він знає мене, знає, хто я . . . Він може кожному розповісти, що мені це сказав . . . Ні, ні, цього він не зробить, а то не говорив би був так тихо . . . він тільки хотів, щоб я один чув . . . Але хто мені заручиться, що він таки цього не розкаже, нині або завтра, своїй жінці, своїй доньці, своїм знайомим у каварні . . . — — О, Боже мій, я ж завтра його знов побачу! Як прийду завтра до каварні, то він там знов сидітиме, як що-дня, і гратиме свого тапера¹⁾ з паном Шлезінгером і з торговцем штучних квіток . . . Ні, ні, це неможливо, це таки неможливо . . . Як його побачу, то зарубаю його . . . Ні, цього я не смію . . . я повинен би був зараз же це зробити, зараз же . . . Коли б це тільки можна було зробити! Піду до полковника й докладу йому цю справу . . . так, до полковника . . . Полковник завжди ввічливий — і я йому скажу: «Пане полковнику, як-найпопослушніше докладаю, він держав ручку, він не випускав її, це було так, наче б я був зовсім без зброї . . .» — Що скаже полковник? — Що він скаже? — Але ж у таких випадках лишається одне — поквітуватися з наругою й соромом, — поквітуватися! . . . А ті там на другому боці

¹⁾ рід тарокової гри

то однорічники? Ну, й погано, вночі виглядають як офіцери . . . вони здоровлять! — Коли б вони знали! — Коли б вони знали! . . . А ось каварня Гохляйтнера . . . Там, напевно, сидить кількох камратів¹⁾ . . . може, найдеться сей або той, мій знайомий . . . Як би так розповісти першому, що попадеться, але так, наче б то сталося комусь другому? . . . — Ні, я вже зовсім із глузду з'їхав . . . Чого це я тут кручуся? . . . Що я роблю тут, на вулиці? — Добре, але ж куди мені йти? Чи не хотів я було зайти до Ляйдингера? Ха-ха, серед людей собі сісти . . . я міркую, кожний мусів би пізнати по мені . . . Добре, але щось таке треба б зробити . . . Що ж його зробити? . . . Нічого, нічого — ніхто ж нічого не чув . . . ніхто ж нічого не знає . . . в тій хвилині ніхто нічого не знає . . . Як би так тепер піти до нього до помешкання й попрохати його, щоб нікому нічого не розповів? . . . Ах, краще зараз кулю в лоб, ніж щось таке! Так, то було б найрозумніше! . . . Найрозумніше? Найрозумніше? — Ну, не лишається нічого иньчого . . . Нічого иньчого . . . Коли б спитати полковника, або Копецкого, — або Блянія, —

¹⁾ Так звичайно звали один одного військові в Австрії; це слово вживається часто в Федьковича (пор. нім. Kamerad).

або Фрідмайєра, кожний сказав би: «Тобі не лишається нічого иньчого! . . .» А що, як би так перебалакати з Копецким? . . . Так, це було б найрозсудніше . . . вже й через завтрішнє . . . Розуміється — через завтрішнє . . . в четвертій годині в казармі кавалерії . . . я ж маю завтра в четвертій годині битися . . . і я ж уже не смію, бо я нездатний до сатисфакції . . . Дурниця! Дурниця! Ні один чоловік не знає нічого, ні один не знає! Ходить же по світу багато таких, що їм іще гірші справи траплялися, ніж мені . . . Що тільки не розповідали про Декенера, як він із Редеровом стрілявся . . . А суд чести рішив, що поєдинок може відбутися. От як би то суд чести рішив у мене? — Дурненький хлопчак — дурненький хлопчак! . . . і я там стояв —! Але ж Боже ж ти мій, це однаковісінько, чи знає хто! . . . Я ж знаю, і це найголовніша річ. Я почуваю, що я тепер хтось иньчий, ніж годину тому назад — я знаю, що я нездатний до сатисфакції, і що через це я мушу застрелитися на смерть . . . Я ж не міг би мати ані одної спокійної хвилини . . . завжди мав би страх, що хтось таки міг би довідатися, так або сяю . . . і що хтось мені колись може сказати в очі, що нині трапилося! — Який щасливий був я перед годиною . . . І треба ж було Копецькому дару-

вати мені білет — і треба було Стефі одмовити мені, цій тварі . . . — І від чого то людина залежна! — По обіді все ще було гаразд і як слід, а тепер я пропаща людина й мушу застрелити себе . . . Чого це то я так біжу? Ніщо ж від мене не втече? . . . Котра ж то б'є? . . . 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, . . . одинацята, одинацята . . ., мені б треба піти на вечерю! Кудись то, врешті, таки я мушу зайти . . . Можна б зайти до шиночку, де мене ні одна душа не знає — треба ж, нарешті, чоловікові їсти, навіть як би йому після цього зараз же треба стрілятися . . . Га, га, смерть, це тобі не дитяча забавка . . . хто то це недавно сказав? . . . Та це байдужісінько . . .

Рад би я знати, хто найбільше побивався б за мною? . . . Мама, чи Стефі? . . . Стефі . . . Ах, Стефі . . . вона не сміє навіть дати нічого по собі пізнати, бо ж тоді «він» їй скаже «бувай здорова». Бідна дівчина! — В полку — нікому й через думку не перейшло б, через що це я так ізробив . . . Вони б ламали собі голови . . . Чого то, мовляв, Густль покінчив зі собою? — До того ніхто не додумався б, що я мусів застрелитися, бо в ледачого пекаря, в отого падлюки, випадково сильніший кулак . . . ні, це глупо, занадто глупо . . . І через те такий козак, як я, такий гарний

чоловік повинен . . . Еге, після цього всі казали б, він, мовляв, не мусів того робити, через таку дурницю, усе ж таки шкода! . . . Але коли б тепер кого запитати, кожний однаково скаже . . . і я сам, як себе запитаю . . . це вже чорт зна, що таке . . . цілком ми безборонні супроти цивілістів . . . А люде думають, що ми у кращому становищі, бо в нас є шабля . . . і як коли хто зробить ужиток зі зброї, то зараз же нападають на нас, наче б то ми були вроджені забіяки . . . В часописі зараз було б: «Самогубство молодого офіцера» . . . Як то вони завжди пишуть? . . . «Мотиви повиті тайною» . . . Га-га! . . . «Над його труною сумують» . . . — Але це ж таки так воно є . . . мені здається, наче я собі розповідаю якусь історію . . . але це я таки так . . . я мушу покінчити зі собою; нічого иньчого мені не лишається, — я ж не можу дозволити, щоб завтра вранці Копецькі і Бляні повернули мені свої мандати і сказали: «Ми не можемо бути твоїми секундантами» . . . Я був би ледащо, коли б міг инакше подумати про них . . . Такий хлоп, як я, стоїть наче стовп і дозволяє, щоб його «дурненьким хлопчаком» обізвали . . . Завтра знатимуть усі люде . . . це надто гупо, що я хоч на одну хвилину міг подумати, що такий чоловік не розповідатиме

далі . . . скрізь про це розповідатиме . . . Його жінка, певно, вже знає . . . завтра знатиме ціла каварня . . . Кельнери знатимуть, пан Шлезінґер, — касієрка — — І навіть якщо він поклав собі, що не розповідатиме, то скаже післязавтра . . . а як і післязавтра не скаже, то через тиждень . . . І як би його цієї ночі мало й паралічем розбити, то я знаю . . . я знаю це . . . і я вже не той, що носить мундур і шаблю, коли на мені така ганьба! . . . Так, я мушу це зробити, й кінець! — Бо ж, зрештою, що ж таке? Завтра зполудня й так доктор міг би шаблею розрубати мені череп . . . так нераз уже бувало . . . і Бав'єр, сердега, дістав запал мізку і днів через три скрутився . . . і Бреніч, з коня впав і шию зламав . . . і в-решті-решт: нічого иньчого для мене не лишається — для мене ні! Для мене ні! — Бувають люде, які подивилися б на це злегка . . . А, Господи, які люде не бувають! . . . Рінґаймерові один різник, як застукав його зі своєю жінкою, дав по пиці, і він поквітувався, і сидить собі десь на селі, та ще й оженився . . . Є ще такі жінки, що беруть такого чоловіка! . . . — Йй-Богу, я б йому руки не подав, як би він колись іще прибув до Відня . . . І так, ти чув, Густлю: — кінець, із життям покінчено!

Точка, і піском посипано . . . Так, тепер я знаю, історія зовсім звичайна . . . Так! Я властиво цілком спокійний . . . Це я, зрештою, завжди знав: як коли вже до цього прийде, я буду спокійний, зовсім спокійний . . . але що так воно до цього прийде, то я таки ж не думав . . . що мені треба покінчити зі собою, через те, що такий . . . А, може, я таки його не зрозумів як слід . . . нарешті, може, він сказав щось зовсім не те . . . Я був зовсім одурманів від співання й духоти . . . може, я зійшов був із глузду, і це все ані трохи не правда? . . . Неправда, ха-ха, неправда! — Але ж я все ще чую . . . все ще мені дзвенить у вухах . . . і я почуваю в пальцях, як то я хотів вирвати його руку від ручки шаблі . . . То силач, як Ягендорфер¹⁾ . . . Та й я не зі слабих . . . Франціскі — одинокий у полку, що за мене сильніший . . .

Аспернбріке²⁾ . . . Та й забіг же я далеко! Як так далі бігтиму, буду опівночі в Каграні . . . Ха-ха! — Ех, Господи, які ми були раді, як минулого вересня туди замандрували. Ще дві години, й Відень . . . я був смертельно стомлений, як ми прибули . . . ціле пополудне спав як убитий, а ввечері ми

¹⁾ свого часу відомий цирковий силач

²⁾ Аспернський міст у Відні

були вже в Ронахера¹⁾ . . . Копецкі, Лядінгер і я . . . І хто то ще був із нами? — Ага, правда, однорічник, що серед походу розповідав нам жидівські анекдоти . . . Бувають нераз хлопці як слід, оці однорічники . . . але всі вони повинні бути тільки заступниками — бо що в тому за глузд? Ми мусимо цілими роками мучитися, а такий тип прослужить собі рік, і має цілком таку ж саму дистинкцію, як і ми . . . це несправедливість! — Та що мені до того? — Що я займаюся такими справами? — Звичайний простий вояк із постачання тепер щось більше, ніж я . . . я взагалі не існую вже на світі . . . зі мною вже кінець . . . Честь страчена, все страчене! . . . мені нічого робити, як тільки набити свій револьвер і . . . Густлю, Густлю, мені здається, ти все ще не дуже то й віриш у все те? Схаменися ж тільки . . . нема ж виходу, хоч мозок свій розторощ, нема виходу! Тепер тільки одне ще лишається, в останній мент пристойно поводитись, бути мужем, офіцером бути, так щоб полковник сказав: «То був бравий хлопець, ми збережемо вірно його в пам'яті! . . .» Скільки властиво компаній²⁾ іде за тілом ляйтнанта? Це я повинен би властиво знати . . .

¹⁾ відомий ресторан у Відні

²⁾ те, що в нас: чета

Ха-ха! Хай собі вирушає цілий баталіон¹⁾, або й цілий гарнізон, хай дає двадцять вистрілів, то від того я таки ніколи не прокинуся! — Перед цею каварнею минулого літа я отут сидів раз із паном фон-Енґлем після штіпль-чез армії²⁾ . . . Смішно, того чоловіка від того часу я ніколи не бачив . . . Чого в нього ліве око було перев'язане? Я про те завжди хотів його було спитати, але це незвичайно було б . . . Ось іде двоє артилеристів . . . вони, певно, думають, що я бігаю за тою особою . . . Вона, певне, бачить по мені . . . Страшно! — Я б хотів тільки знати, як собі така ось заробляє на хліб . . . або, може, краще було б насамперед . . . Хоч на безлюддю й Хома чоловік . . . у Перемишлі — після того так мені гидко зробилося, що я думав було ніколи вже більш не доторкатися бабів . . . Це був огидливий час, там, у Галичині . . . властиво, надзвичайне щастя, що нас дали до Відня. Покорні все ще сидить у Самборі й може ще десять років там сидіти, й постарітися, й посивіти . . . Як би я був там лишився, то не було б того, що сталося зі мною сьогодні . . . і краще було б мені в Галичині посивіти й постарітися,

¹⁾ те, що в нас курінь

²⁾ англійське слово (steeple-chase) — означає перегони з різними штучними перешкодами

ніж, щоб . . . ніж що? ніж що? — Ну, ну що? що таке? — Чи я здурів, що безнастанно забуваю? Еге, їй-Богу, що-хвилина забуваю . . . чи чував хто коли, щоб хтось, що через кілька годин має цустити собі кулю в лоб, та думав про всякі можливі речі, котрі його цілком уже не обходять. Їй-Богу, мені якось так, наче б я був на похміллі! Ха-ха! Добре похмілля! Похмілля на згубу! Похмілля на самогубство! — Ха! Я ще й жартую, знаменито! Правда, я в чудовім настрою, з чимось таким уже, певно, чоловік родиться . . . Дійсно, коли б я це кому-небудь розповів, то він не повірив би. — Мені здається, коли б ту штуку мав при собі . . . тепер потис би — і за мить було б по всьому . . . Не кожний має те щастя — иньчі мусять місяцями мучитися . . . моя бідна кузинка, два роки лежала, не могла порушитися, такі страшні болі мала — таке нещастя . . . То хіба не краще самому покінчити? Тільки вважати треба, значить, добре міряти, щоб, нарешті, не трапилось нещастя, як ось тому заступникові кадета минулого року . . . Бідолаха, вмерти не вмер, та осліп . . . Що то таке з ним сталося? Де він живе тепер? — Страшно, ходити так по світі божому як він — власне: ходити він не може, його водити мусять — такий молодий

чоловік, може, ще тепер і двацяти нема . . . свою полюбовницю ліпше влучив . . . зараз умерла . . . Ніяк не розбереш, через віщо люде стріляються! Як загалом можна бути ревнивим! . . . Ціле своє життя я не знав нічого такого . . . Стефі сидить собі тепер як пані в «Товаристві Огородників»; потім піде з «ним» додому . . . Що мені до того, зовсім нічого! Прегарне владження в неї — маленька купальня з червоним ліхтарем. — Як то вона недавно прийшла в зеленому шовковому шляффоку . . . зеленого шляффоку вже я більш не побачу — та й цілу Стефі ні . . . і на чудові широкі східці на Гусгавсштрасе я теж ніколи вже не буду вилізати. Панна Стефі буде собі далі забавлятися, як би нічого не сталося . . . навіть не смітиме розповідати нікому, що її любий Густль покінчив зі собою . . . Але плакати вона буде . . . — о, так, плакати буде . . . І взагалі будуть плакати таки багацько людей . . . Боже мій, мама! — Ні, ні, про те не треба думати — Ах, ні, про те абсолютно не можна думати . . . Про домівку не можна думати, Густлю, розумієш, ні найменчої думки про домівку. Ну, дивися, я вже у Пратері . . . у глупіську ніч . . . сьогодні вранці я ніколи не подумав би був, що вночі гулятиму у Пратері . . . Над

чим то там ламає собі голову поліцай? Ну, йдім тільки далі . . . тут дуже гарно . . . З вечерею однаково нічого не вийде, з каварнею теж нічого; повітря приємне й якимось спокійно . . . дуже . . . Хоч, спокій я вже матиму незабаром, такий спокій, якого я тільки можу собі бажати. Ха-ха! — але ж я цілком задихався . . . я ж летів як нерозумний . . . повільніше, повільніше, Густлю, нічого не втратиш, не маєш уже більше нічого до роботи — нічого, таки абсолютно нічогісінько! — Мені здається, мене морозить? — Це, мабуть, хвилювання . . . та ще до того я не їв нічого . . . Що воно тут так якимось дивно пахне? . . . Не може ж бути, щоб уже що цвіло . . . Котрий то день сьогодні? — четвертого квітня . . . розуміється, багато було дощу останніми днями . . . але дерева ще майже голі . . . і темно як, ху! Можна таки добре страху набратися . . . То властиво один раз було в моєму життю, що я мав страх, маленьким хлопцем, тоді в лісі . . . але ж бо я був зовсім таки малий . . . чотирнадцять, чи п'ятнадцять . . . Кілько тому буде? — дев'ять років . . . так, так — в вісімнадцятому році я був кадетом, у двадцятому лейтнантом . . . а на той рік я буду . . . Чим же я буду на той рік? Що це значить загалом: той рік? Що значить: на другий тиж-

день? Що значить: післязавтра? . . . Що? кляцає зубами . . . Ого! — Ну, нехай трохи покляцає . . . Пане ляйтнант, ви тепер один як палець, ви не потрібуєте нікому* очей затуманювати . . . це гірко, гірко.

Сяду на лавку . . . Ага! — як властиво я далеко зайшов? — Тай і темно ж! Те там за мною, то, певно, друга каварня . . . був я того літа теж раз там, як наша капеля концерт давала . . . з Копецким і Рітнером — ще кілька було при тому . . . Але ж утомлений я . . . ну, втомлений так, наче б машерував із десять годин . . . Еге, тай гарно було б, як би так заснути. — Ха! Бездомний ляйтнант . . . Треба б властиво додому . . . але що мені дома робити? А що я роблю у Пратері? — Ах, мені було б найкраще, як би так зовсім не встати, — тут собі заснути й більш не прокинутися . . . так, це було б вигідно! — Ну, так воно вам вигідно не піде, пане ляйтнант . . . Але як і коли? — Тепер міг же б я, врешті, ще раз цю історію досконально передумати . . . передумати ж усе треба . . . це вже так у житті буває . . . І так, передумаймо . . . Що таке? . . . — Ей, гарне повітря . . . треба б частіше вночі ходити до Пратера . . . Так, це повинно було мені раніше впасти на думку, тепер уже кінець із Пратером, із повітрям, із прогульками . . . Так, отже що

ж таке? — Ах, геть із кашкетиком; мені він, здається, мозок натискає . . . Я ж не можу як слід думати, . . . Ах . . . так! . . . так, тепер зібрати весь розум, Густлю . . . зробити останні запорядки! Отже завтра вранці буде кінець . . . завтра вранці в сьомій годині, . . . сьома година, це чудовий час. Ха-ха! — і так у восьмій, як навчання починається, вже буде по всьому . . . але Копецькі не зможе провадити навчання, бо він буде занадто зворушений . . . Але, може, він іще й нічого не знатиме . . . то ж не конче зараз усі чують . . . Ось Макса Ліпая знайшли аж по обіді, а він уранці застрелився, і ні одна душа нічого про це не чула . . . Та що мені до того, чи Копецькі зможе провадити навчання, чи ні? . . . Ха! — І так у сьомій годині! Ну . . . ну і що ж іще? Нічого більш передумувати. В кімнаті я стріляюся, і потому шабаш! У понеділок похорон . . . Одного я знаю, що буде тішитись: це доктор . . . Поєдинок не може відбутися через самогубство одного з комбатантів¹⁾ . . . Що там будуть говорити у Мангаймерів? — Ну, він не буде багато що собі з того робити, але жінка, та гарна, бльондинка . . . з нею можна було дещо зробити . . . О, так, мені здається,

¹⁾ дуелянт, поединкарь (франц.)

в неї я був би мав успіх, коли б хоч трошечки був узяв себе в руки . . . так, це було б щось цілком не те, що Стефі, ця твар . . . Але лінивим не треба бути . . . це значить: підлабузнюватись, квітки посилати, розумно балакати . . . то воно так не йде, як сказати: «приходь завтра по обіді до мене до касарні!» . . . Еге, така чесна пані, це було б щось . . . Жінка мого капітана в Перемишлі, т'але ж це не була зовсім чесна жінка . . . на це я міг би присягнути: Лібіцкі й Вермутек і той шолудивий кадет, і він теж її мав . . . Але пані Мангаймер . . . так, це було б щось не те, це було б зовсім иньче товариство, могло б хоч кого зробити цілком иньчою людиною — там можна було набратися цілком иньчої шліфівки — тоді можна б було мати й перед самим собою респект. — Але раз-по-раз оті тварі . . . і ще до того я таким молодим почав — хлопчик був із мене, як то я тоді перший раз мав відпуску і в Граці в батьків дома був . . . І Рідль був при тому — Чешка якась була . . . певне, вдвоє була старша за мене — аж над ранком прийшов додому . . . Як тільки батько видивився на мене . . . а Кляра . . . перед Клярою то я найбільше соромився . . . Тоді вона була заручена . . . чому то з того нічого не вийшло? Я властиво тим не дуже цікавив-

ся . . . Сердешна, теж ніколи не зазнала щастя — та ще до того стратить тепер одинокого брата . . . Так, більше ти мене не побачиш, Кляро, кінець! Що, тобі тоді і в думку не впало, сестричко, як під Новий Рік проводила мене до двірця, що ніколи більш не побачиш мене? . . . — і мама . . . Боже мій, мама . . . ні, я не можу про те думати . . . Коли про те подумаю, я здатен зробити подлість . . . Ах . . . коли б то ще передтим поїхати додому . . . сказати, що відпуска на один день . . . ще раз побачити батька, маму, Кляру, заки буде зі мною кінець . . . Так, першим потягом у сьомій можу поїхати до Грацу, в першій я там . . . Здорова, мамо! Сервус¹⁾, Кляро! Ну, як же ви ся маєте? Ну, й несподіванка! . . . Але вони можуть помітити . . . як ніхто, то Кляра . . . Кляра напевно . . . Кляра розумна дівчина . . . Як любо вона мені недавно писала, а я все ще не відповів — і гарні поради, які вона для мене завжди має . . . таке добродушне створіння . . . Чи не було б усе зовсім инакше склалося, коли б я був лишився дома? Був би студіював економію, пішов би був до дядька . . . вони всі цього

¹⁾ Servus (слуга) — привітання, яким можна було здоровитися рівним між собою, або старшому супроти молодшого.

бажали, ще як я хлопцем був... Тепер би, нарешті, я був жонатий, любя, добра дівчина... може, й Анна, та мене так любила... і тепер я ще це помітив, як був дома останній раз, хоч у неї чоловік і двоє дітей... я бачив, як вона на мене споглядала... І все ще вона мені каже «Густль», як і раніше. Опій здорово мороз піде поза шкуру, коли дізнається, як зі мною покінчилося. — Але її чоловік скаже: «Я це передбачав», — таке ледащо. Всі будуть думати, що це тому, що в мене довгів... а це ж брехня, все ж позаплачувано... тільки останні сто шістдесят гюльденів — ну, і ті завтра будуть. Так, про те я мушу потурбуватися, щоб Балерт одержав сто шістдесят гюльденів... Це я мушу списати, заки застрелюся... Це страшно... страшно!... Коли б я так міг собі їздити то сюди, то туди — от до Америки, де мене ніхто не знає... В Америці ні один чоловік не знає, що тут сьогодні ввечері сталося... там таке нікому й не в голові... Ось недавно в часописі було про якогось графа Рунге, він мусів тікати через одну брудну історію, а тепер має там готель і чхає на ціле це дурійство... А через пару років можна знову повернутися... не до Відня, звичайно... і не до Грацу... але до маєтку міг би... і

для мами, і для тата, і для Кляри було б утисячу раз це краще, коли б тільки я живим лишився . . . Та й що мене обходять иньчі люде? Бо хто з иньчих мені такий дуже прихильний? — Крім Копецького, хай вони хоч усі в землю позападаються! . . . Копецькі це ще одинокий . . . І якраз сьогодні треба було йому дати мені білет . . . а білет у всьому винний . . . без білета я був би не пішов на концерт, і нічого цього було б не сталося . . . Що ж таке сталося? . . . Це щось так виглядає, ніби сотня років минуло від того часу, а воно ще і двох годин немає . . . Перед двома годинами сказав мені хтось: «дурненький хлопчак» і хотів мою шаблю потороцити . . . Ех, Господи, я почну ще кричати серед ночі! Чому ж усе це сталося? Не було ліпше почекати довше, заки не зробилося порожньо в гардеробі? І чому я йому тоді тільки сказав: «Заткайте собі!» Як то тільки мені це вихопилося? Я ж, зрештою, ввічливий чоловік . . . навіть із моїм джурою я не такий грубий . . . але, звичайно, я був нервовий — все те, що тоді скоїлося . . . у грі не йде, і Стефі безнастанно відмовляється — і поєдинок завтра по обіді — і за мало сплю я останній час — і товкітня в казармі — з тим усім довго не видержиш! . . . Правда, сяк чи так, а я

був би занедужав — мусів би був просити відпуски . . . А тепер цього всього вже не треба — тепер надходить довга відпуски — безплатна відпуски . . . — Ха-ха! . . .

Як довго я ще буду тут сидіти? Вже, певне, пройшло поза північ . . . чи не чув я раніше, котра була? — Що ж це таке . . . візник їде сюди? В цей час? Гумові колеса — могу собі в'явити . . . Тим там краще, ніж мені — може, це Баллерт із Бертою . . . Чому неодмінно саме Баллерт, — щасливої дороги! — Гарні коні були в Його Високости в Перемишлі . . . ними він завжди виїздив до міста до Розенбергової . . . Дуже добродушний був Його Високість, дійсний камрат, з усіма на «ти» й «ти» . . . То були таки гарні часи . . . хоч . . . околиця невідрадна, а в літі хоч пропадай . . . один раз після обіду аж трое впало від соняшного удару . . . та й капраль із мого цугу¹⁾, такий путящий чоловік . . . — По обіді ми клалися голі в ліжку. — Раз несподівано ввійшов до мене Візнер; я мусів був бути зпросоння, встаю й тягну шаблю, що лежить коло мене, . . . воно все це, певне, гарно виглядало . . . Візнер до полусмерти сміявся — він тепер уже ротмістр . . . — Шкода,

¹⁾ Цуг — чета.

що я не пішов до кавалерії . . . але старий не хотів — це була б за дорога забавка — та це тепер однаково . . . Чому ж так? — Ага, я знаю вже: я мушу вмерти, і через те це однаково — мушу вмерти . . . Отже як? — Дивись, Густлю, ти ж умисне прийшов сюди до Пратеру, серед ночі, де тобі ніхто в світі не перешкаджає — тепер можеш собі спокійно передумати . . . Це чисте безглуздя з Америкою й поквітованням, і ти за дурний, щоб розпочати щось иньче — і коли тобі буде і сто років, і ти згадаєш, що тобі хтось хотів шаблю поторощити й обізвав дурненьким хлопчаком, а ти там стояв як стовп і не міг нічого зробити — ні, передумувати тут нема чого — сталося, що сталося — тай те з мамою і Клярою цілковита дурниця — вони це вже якось переболіють . . . — все можна переболіти . . . Як мама бідкалася, як її брат умер — а через чотири тижні вона вже ледви чи думала про те . . . на кладовище їздила . . . зпочатку раз на тиждень, потім раз на місяць — а тепер тільки в день смерти. — Завтра день моєї смерти — п'ятого квітня. — Чи перевезуть мене до Грацу? Ха-ха! Там то у Грацу хробаки раді будуть! — Але ж це мене нічого не обходить — нехай другі собі голову над тим ламають . . . Отже, що властиво мене обходить? . . . Ага, сто шіс-

десять гульденів для Баллерта — це все — а далі я не потрібую робити жадних запорядків. — Листи писати? На що? До кого? . . . Прощатися? — Ну його до чорта, це ж досить ясно, як хто стріляється! — тоді вже всім доволі видко, що попросився . . . Коли б люде знали, яка байдужа мені ціла та історія, не жалкували б мене зовсім, тай так мене не шкода . . . Бо що ж таке мав я від цілого життя? Одне, в чому я рад би був узяти участь — це війна, але на це довелося б, мабуть, іще довго чекати . . . А все останнє я знаю . . . Чи така тварь зветься Стефі, чи Кунігунда, це зовсім однаково. — І що-найгарніщі оперети теж знаю — і на Льогенґріні був зо дванацять разів — і сьогодні ввечері був я навіть на ораторії — і один пекарь назвав мене дурненьким хлопчиком — їй же Богу, цього якраз доволі! — Та й я таки вже й не цікавий . . . — Отже йдімо додому, помалу, помалесеньки . . . Спішити дійсно нема чого. — Ще тільки пару хвилин відпочину тут у Пратері на лавці — бездомний. — До ліжка я й так уже більш не покладуся — доволі в мене часу, щоб виспатися. — Ах, повітря! — Його буде мені бракувати . . .

II.

Що це таке? — Гей, Йогане! Склянку свіжої води . . . Що це? Де я? . . . Що ж це, мені сниться? . . . Моя мізківня . . . ах, чорт . . . свинство . . . я ж очей розплющити не можу! — та я одягнутий? — Де то я сиджу? — Господи, я заснув! Як це я міг спати; вже ж розвиднюється! — Як то я довго спав? — мушу глянути на годинника . . . Не видно нічого . . . Де це мої сірники? . . . Ну, запалиться хоч один? . . . Третя . . . а в четвертій я повинен поединкуватись, ні, не поединкуватись, — повинен застрелитися! — Нічого з поединку не вийде; я мушу застрелитися, бо якийсь там пекарь назвав мене дурненьким хлопчаком . . . Що ж, чи це дійсно справді було? В мене в голові щось так чудно . . . наче в кліщах моя шия, — я ж не можу ворухнутися — права нога стерпла. — Встати! Встати! . . . А, так ліпше! — Вже видніше . . . І повітря, зовсім таке, як тоді рано, як я був на передовому пості, і ми в лісі стояли табором . . . Тоді я инакше прокидався — тоді иньчий день був переді мною . . . Мені здається, я

сам собі не вірю як слід — ось там вулиця, сіра, порожня — і я, певно, одинока людина у Пратері. — В четвертій годині вранці я був уже раз тут, із Павзінгером — їхали верхи — я на коні капітана Міровіча, а Павзінгер на своїй власній шкапі — то було в травні минулого року — тоді вже все цвіло — все було ~~зелене~~. Тепер іще голо — але весна прийде незабаром — за пару днів вона вже буде. — Конвалійки, фіялочки — шкода, що я нічого вже з того більше не матиму — кожне дрантя має щось із того, а я мушу вмерти! Це погано! А иньчі будуть сидіти в садку за вечерею з вином, як ніби то нічого й не було — так як ми всі сиділи в садку, ще ввечері після того дня, як виносили Ліпая . . . А Ліпая так усі любили . . . Його більш любили в полку, ніж мене, — та чому ж би їм і не посидіти в садку, як я задру ноги? Зовсім тепло — куди тепліше, ніж учора — і такі пахощі — здається, таки цвіте . . . Чи Стефі принесе мені квіток? — Але їй не буде і в голові! Вона, та щоб поїхала на кладовище . . . Коли б іще хоч Аделя була. — Ах, Аделя! Мені здається, вже два роки не думав про неї . . . Що за історії вона виробляла, як я з нею покінчив . . . в моєму життю я ще не бачив жінки, щоб так плакала . . . Се дійсно було

найкраще, що тільки я пережив . . . Така скромна, така безпретенсійна, як вона була — вона мене любила, на це я міг би присягти. — Та й це воно зовсім не те, що Стефі . . . Я рад тільки знати, чом я її кинув . . . таке віслюцтво! Мені було вже її досить, от і все . . . Так кожного вечора виходити з одною й тою ж самою . . . До того ж я мав страх, що загалом від неї не вирвусь — така рюмса. — Ну, Густлю, ти міг би був іще трохи почекати — вона ж була одинока, що тебе любила . . . Що вона тепер робить? Ну, що вона може робити? — Тепер, певно, має иньчого . . . І, звичайно, зі Стефі вигідніше — як чоловік так принагідно заангажований, і хтось другий має усі ті неприємности, а я маю тільки приємність . . . Ну, а як так, то не можна від неї вимагати, щоб на кладовище приїжджала . . . І так загалом ніхто не йде, як не мусить! — Може, Копецкі, та й по всьому! — Це сумно, так не мати нікого . . .

Але ж це дурниця! Тато, й мама, і Кляра . . . Що ж, я ж син, брат . . . але так, то що ще нас лучить? Вони мене люблять, то правда — але що вони про мене знають? — Що я свою службу роблю, що в карти граю, що за ріжними тварячками бігаю . . . і що ж іще? — Що мені нераз самому за

себе страшно, цього ж я їм не писав — ну, мені здається, я й сам докладно не знаю. — Ах, що ти, Густлю, вилазиш тепер із такими речами? Ще того не доставало, щоб ти заплакав . . . Ху, чорт! Держи крок . . . так! Чи йдеш на побачення, чи на пост, чи до бою . . . хто то це сказав? . . . ах, так майор Ледерер, у кантині, як розказували про Вінгледера, що так поблід перед першим своїм поєдинком — і блював . . . Так: чи йти на побачення, чи на певну смерть, по ході, та по обличчю справжній офіцер нічого не дасть по собі пізнати! Отже, Густлю, — майор Ледерер сказав це! ха! —

Що раз ясніще . . . вже можна читати . . . Що там свище? . . . Ах, по другому боці Нордбангоф¹⁾). Пам'ятник Теґетгофа²⁾) . . . Таким довгим він іще ніколи не видавався . . . Там із другого боку стоять візники, а так то нікого, хиба ті, що вулиці підмітають . . . то я в'останнє їх бачу — ха! Я завжди мушу сміятися, як тільки про це подумаю . . . цього я не розумію зовсім . . . Чи це зі всіма людьми так, коли вони вже знають це достеменнісько? Пів до четвертої на го-

¹⁾ Двірець північної залізниці, недалеко Пратеру.

²⁾ Теґетгоф — австрійський полководець, побив Італійців на морі: пам'ятник йому в Відні дуже оригінальний і високий, з боків високого стовпа човни.

диннику Нордбангофа . . . а тепер тільки питання, чи я застрелюсь у сьомій годині по залізничному, чи віденському часі?¹⁾ . . . В сьомій . . . так, а чому власне в сьомій? . . . Так наче б то инакше не могло бути . . . Їсти хочеться — їй-Богу, їсти хочеться — не диво . . . відколи ж то я нічого не їв? . . . Від — від учора від шостої години вечора в каварні . . . еге! Як мені Копецькі білет давав — мелянж і два ріжки. — Що скаже пекарь, як дізнається? . . . Клята собака! — Ах, він то знатиме, чому — тому розмакітриться, — він іздогадається, що це значить: офіцер! — Такого драбугу можуть побити просто на вулиці, і жадних наслідків немає, а на нашого брата нападуть у чотирі очі, і смерть . . . Коли б тобі хоч такий про-чвара поединкувався — але ні, тоді він був би обережніший, тоді б не ризував чимось таким . . . І драбуга живе далі, спокійно далі, а я — давати дуба мушу! — То він мене вбив! . . . Так, Густлю, знаєш ти це? — то він тебе вбиває! Але так гладко це йому не пройде! — Ні, ні, ні! Я напишу Копецькому листа, в якому буде все, цілу історію йому опишу я . . . або ще краще: напишу це полковникові, зроблю доклад команді полку . . .

¹⁾ ріжниця невеличка — кілька хвилин усього

цілком так, як службовий доклад . . . По-стривай, ти думаєш, що щось таке можна вдержати в тайні? — Ти помиляєшся — все списане буде на вічну пам'ять, і тоді я хотів би бачити, чи ти ще відважишся піти до каварні! — Ха! — Добре то казати: «я хотів би бачити!» . . . Я рад би ще багато дечого побачити, тільки, на жаль, це неможливо буде — кінець! . . .

Тепер десь увіходить Йоган у мою кімнату, тепер десь бачить, що пан ляйтнант не спав дома. — Ну, він усе можливе думатиме, але що пан ляйтнант у Пратері ночував, цього, їй-Богу, не подумає . . . А, — сорок чвірка! Машерують на стрільницю — хай перейдуть . . . так, станьмо собі сюди . . . — Там угорі вікно відчиняють — гарненька собі — ну, як на мене, то я б хоч накинув хустку, як би йшов до вікна . . . Тої неділі було це останній раз . . . Що саме Стефі буде остання, то мені й не снилося. — О, Боже, це ж одинока реальна приємність . . . Ну, так, пан полковник через дві години парадно їхатиме за полком . . . панам добре — еге, еге, «в право глянь!» — Гаразд, гаразд . . . Коли б то ви знали, як начхать хотів я на вас! — А це що я бачу: Кацер . . . відколи його перевели до сорок чвірки? — Сервус, сервус! — Яку він пику зробив? . . .

чому це він показує на свою голову? — Але ж, серце, твоя мізківня цікавить мене дуже мало . . . А, так! Ні, серце, ти помиляєшся: я у Пратері ночував . . . прочитаєш у вечірній газеті. — «Не може бути», скаже він, «сьогодні вранці, як ми вирушали на стрільницю, я його здибав на Пратерштрасе.» — Хто мій цуг перебере? — Чи передадуть його Вальтерерові? — Ну, то буде гарно — такий нехарাপутник, йому краще було б стати шевцем . . . Що, вже сонце сходить? — То буде нині гарний день — справжній весняний день . . . Але ж властиво щоб чорти це побрали! Оцей комфортабельний візник буде ще в восьмій годині вранці на світі, а я . . . ну, що ж це таке? — Ще в останній мент вийти з контенансу¹⁾ через якогось комфортабельного візника. Що це таке, що оце раптом починає глупо битися серце? — Це ж хиба не від того . . . Ні, о, ні . . . то через те, що я так довго не їв нічого. — — Але, Густлю, будь же щирий зі самим собою: — страх маєш ти — страх через те, що ти ніколи ще не прббував . . . Але це тобі нічого не допоможе, страх нікому ще нічим не поміг, кожний мусить це раз перенести, один раніше, другий пізніше, а ти ось швидче приходиш

¹⁾ рівновага

на чергу . . . І так ти багато не був варт, так хоч останься бодай чесний до кінця, цього я вже вимагаю від тебе! — Так, тепер, значить, тільки треба передумати . . . — але що саме? . . . Я завжди хочу щось передумувати . . . а це ж дуже просто: — в нічному столику лежить він, і набитий, значить, тільки: надавити. — А це ж уже не штука! — —

А, ця йде вже до крамниці . . . Бідні дівчатка! . . . Аделя теж була в крамниці — кілька разів ввечері я по неї заходив . . . Коли вони сидять по крамницях, то з них не робляться такі тваренята . . . Коли б Стефі могла мені одному належати, я б казав їй стати модисткою, або чимось таким подібним . . . Як же вона дізнається? — З часопису! . . . Вона буде сердитися, що я їй не написав . . . Мені здається, що я ще зійду з глузду . . . Що то мене обходить, чи вона буде сердитися . . . Як же то довго тяглася ціла історія? . . . Від січня? . . . Ах, ні, це було вже, певне, перед Різдом . . ., я ж їй із Грацу привіз цукорків, а вона на Новий Рік прислала мені писанячко . . . ах, правда, ті листи, що в мене дома — чи нема там яких, щоб спалити? . . . Гм, той від Фальштайнера — як той лист найдуть . . . хлопчисько міг би мати неприємности . . .

Що то вже мене не турбує! — Ну, це невелика мука, але вишукувати дрантя не буду . . . Найліпше все разом спалити . . . На що воно кому здалося? Це сама макулятура. — — І мої пару книжок міг би я Бланієві передати в заповіті. — «Серед ночі й льоду»¹⁾ . . . шкода, що я вже її не зможу дочитати . . . мало було часу до читання останніми часами . . . Органи — а, з церкви . . . Рання відправа — давно вже не був на відправі . . . останній раз у лютому, коли туди був командований мій цуг. Але це не лічиться — — я наглядав над моїми людьми, чи вони побожні, чи як слід поводяться . . . Піти б до церкви . . . а, може, нарешті, є таки що в тому . . . — Ну, нині по обіді я буду вже докладно знати . . . А, «по обіді» — це знаменито! Отже що — ввійти? — Я думаю, для мами це була б потіха, як би вона це знала! . . . Кляра менче придає тому значіння . . . Ну, ввійдем — пошкодити це не може!

Органи — спів — гм! — що це таке? — Мені голова крутиться . . . Ей, Боже, Боже, Боже! Хоч би тобі одна людина, з якою я міг би передтим хоч одним слово перекинутись! — Це щось було б, піти до сповіди! О, той вирячив би очі, пописько, як би я на кінець сказав:

¹⁾ Книжка з пригодами для молоді.

мос поважання, пан-отче; тепер я йду себе вбити! . . . найліпше лягти б отут на кам'яній підлозі і зарюмсати . . . Але ні, цього не можна робити! Хоч поплакати, то так не раз легко стає . . . сядемо на хвилину — тільки не заснути знов, як у Пратері! . . . Людям, що мають віру, з того боку куди краще . . . Ну, а тепер починають мені труситись руки! . . . Коли так далі піде, то я сам собі нарешті зроблюся таким осоружним, що зі самого сорому вб'ю себе! — Ота стара баба там — чого то вона просить у молитві? . . . Це була б ідея, як би так їй сказати: «Гей, ви, помоліться й за мене» . . . я сам ніколи порядно не знав, як то робиться . . . Га, мені здається, що як умірати — то дурієш! — Вставай! — Що це мені пригадує ця мельодія? — Матінко небесна! Вчорашній вечір! — Геть, геть! Я цього довше не вдержу! . . . Пст! Не роби галасу, не кляцай шаблю, не перешкаджай людям у їх молитві — так — усе-таки краще на свіжому повітрі . . . Світло . . . Ах, усе ближче, та ближче — коли б уже по всьому! — Я повинен би був це зробити одразу — у Пратері . . . ніколи не повинен чоловік без револьвера виходити . . . Аби я вчора ввечері його мав . . . чорти б то забрали! — До каварні міг би я піти на сніданок . . . Їсти

хочеться . . . Раніше мені здавалося дивним, що люде, засуджені на смерть, вранці каву п'ють і цигарочки курять . . . Чорт побери, я ж не кури́в іще зовсім: не маю жадної охоти до курення! — Як це смішно: я мав би охоту зайти до моєї каварні . . . Так, одчинена вже, і з наших там іще нема нікого — ну, а як би — то це хиба тільки ознака холоднокривности. «В шостій він іще в каварні снідав, а в сьомій застрелився» . . . Я зовсім, зовсім спокійний — ходити так приємно — і найкраще то те, що мене ніхто не силує до того. — Коли б я хотів, то міг би все ще геть чисто перевернути цілий цей крам . . . Америка . . . Що таке: «крам»? Що за «крам»? Мені здається, я дістав соняшний удар! . . . Ого, може, через те я такий спокійний, що все ще вмовляю в себе, що я не мушу? . . . Я мушу! Мушу! Ні, я хочу! — Чи можеш ти собі, Густлю, загалом уявити, що скинеш уніформу і дременеш? А та клята собака буде задихатися від сміху — і сам Копецькі не подав би мені більш руки . . . Я почуваю, що я почервонів як рак. — — Поліціант вітає мене . . . мушу відповісти . . . «сервус». А тепер я навіть іще сказав «сервус»! . . . Це завжди тішить такого бідаку . . . Ну, на мене ніхто не мав чого нарі-

кати — поза службою я завжди був собі добряга. — Як ми були на маневрах — то я шаржам¹⁾ компанії роздаровував британіки²⁾; — раз я чув, як один чоловік на вправах із рушницею поза моїми плечима сказав щось таке, як «кляте гарування», і я його не післав до рапорту³⁾ — я йому тільки сказав: «Слухайте ви, вважайте, може коли хто другий почути — тоді буде вам лихо!» . . . Бурггоф⁴⁾ . . . Хто власне сьогодні на варті? — Босняки — презентуються добре — підполковник сказав недавно: «Коли ми в 78. році були там удолині⁵⁾, то ніхто не був би повірив, що ті ось колись так будуть нас слухати!» . . . Ех, Господи, як то хотілось би мені при чомусь такому бути. — Ось вони всі підносяться з лавки. — Сервус, сервус! — Це просто противно, що наш брат немає до того щастя! Це було б далеко краще, на полі слави, за батьківщину, а так . . . Так,

¹⁾ вояцькі чини від фрайтера (ровного) до фельд-фелба (буньчужного)

²⁾ цигара

³⁾ не поставив до відповідальности

⁴⁾ Подвірря цісарської палати в Відні; звичайно там на варті стояли Боснійці, звані й по німецьки — Босняками (як ось Руснаки).

⁵⁾ Значить на півдні — в Босні, тоді, як Австрія заокупувала підчас повстання Сербів у Боснії й Герцеговині 1878. р. ці дві країни.

пане доктор, ви властиво на тому виграли . . . Чи не міг би хто за мене цього перебрати? — Йй-Богу, я мушу лишити в заповіті, щоб Копецькі, чи Віметаль, замість мене, бився з тим драбугою . . . А, так легко не повинен би він висмикнутися! — Ет, що! Чи то ж не однаково, що потім буде? Я й так не знатиму ніколи! — Ось дерева розпукують-ся . . . В Фольксґартені¹⁾ я забалакав раз до одної — мала на собі червону сукню — на Строціґасе²⁾ жила — після того перебрав її Рохліц . . . Мені здається, він усе ще її має, але не каже нічого про те — може, соромиться . . . Тепер Стефі ще десь спить собі . . . Вона так мило виглядає, як спить . . . Так наче б не вміла до п'ять полічити! — Ну, вони як сплять, то всі так виглядають! Йй треба б хоч словечко написати . . . Чому ж би ні? Це ж таки кожний так робить, що ще передтим листи пише. — І Клярі треба б написати, щоб вона тата й маму потішила — і взагалі що так пишеться! — і Копецькому те ж би . . . Йй-Богу, мені здається, що куди було б легше, як би так-кільком людям сказати adieu . . . І заяву до команди полку

¹⁾ Він саме підходить до «Народнього Городу» (Volksgarten), що зараз таки коло цісарського замку (Burg) у Відні.

²⁾ Невеличка вулиця в VIII. повіті Відня.

— і стошісдесят гультенів для Баллерта . . . властиво ще багато роботи! . . . Ну, та мені ніхто не наказав, що я це зроблю в сьомій . . . від восьмої ще досить часу на смерть . . . Смерть, еге — так то воно зветься — тут немає ради . . .

Рінгштрасе — незабаром я вже у своїй каварні¹⁾ . . . Мені здається, я рад, що поснідаю . . . це трохи неймовірно. — Так, по сніданку закурю я собі цигару, а тоді піду додому й буду писати . . . Так, перш за все зроблю заяву до команди полку; потім іде лист до Кляри — потім до Копецкого — тоді до Стефі . . . Що ж мені властиво тому стерву писати? . . . «Моя люба дитинко, ти, певне, й не подумала . . .» Ет, що, дурниця! — «Моя люба дитинко, я дякую тобі дуже . . .» — «Моя люба дитинко, заки я покину цей світ, не хочу залишити нагоди . . .» Ну, писання листів ніколи не було моєю спеціальністю . . . «Моя люба дитинко, останнє, бувай здорова' від твого Густля . . .» Як очі вона вибалушить! То таки щастя, що я не закохався в неї . . . то, певне, сумно, як хто кого любить, і так . . . Ну, Густлю, будь ласка: і без того доволі смутку . . . По

¹⁾ Відомий у Відні звичай, що кожний постійний заходить до якоїсь каварні на сніданок, чи підвечірок — через те такий постійний гість і каже: моя каварня.

Стефі прийшло б багацько деяких инакших а, нарешті, й така якась, що чогось варта — молода дівчина з доброї сім'ї з кавцією¹⁾ — то було б дійсно гарно . . . Клярі я мушу докладно написати, що мені неможливо було инакше . . . «Ти мусиш мені простити, Найдорожча Сестро, і будь ласка заспокій і любих батьків. Я знаю, що я раз-у-раз завдавав їм багато турбот і багацько наносив болів; але вір мені, я всіх вас дуже любив, і я надіюся, що ти будеш іще щаслива, моя любя Клярю, і не зовсім забудеш свого нещасного брата» . . . — Ах, ліпше їй нічого не писати! . . . Ех, мені на плач збирається . . . вже тепер ув очах гризе, як про те подумаю . . . Хиба що Копецькому напишу товариське «бувай здоров», а він уже нехай других сповістить . . . Вже шоста? — Ах, ні: пів, три чверти. — Ай, що за любе личко! . . . А той маленький дітвак із чорними очима, що я так часто здібую на Фльоріяніґасе²⁾! — що то вона скаже? — Але ж вона зовсім не знає, хто я — вона тільки буде дивуватися, що вже більш мене не бачитиме . . . Позавчора я поклав собі, що забалакаю до неї другий раз. — Накокетувалась

¹⁾ Порука грішми, яку давав, женячись, офіцер (звичайно давали батьки молодій).

²⁾ Теж у восьмому повіті — вулиця.

вона досить . . . така молода була вона — та, нарешті, може, вона ще цілком невинна! Так, Густлю, то тільки сир відкладаний добрий¹⁾! . . . А цей теж, певно, цілу ніч не спав. — Ну, тепер він собі піде гарненько додому й покладеться — і я теж! — Ха-ха! — Тепер тобі не до сміху, Густлю, щоб ти знав . . . Ну, коли б не те, що так трохи страшно, то воно б собі нічого — і загалом, я мушу це вже сам собі признати, що держу себе я як слід . . . Ах, куди його ще? Це ж уже моя каварня . . . підмітають іще . . . ну, ввійдім туди . . .

Там позаду стіл, що вони завжди грають тарока . . . Дивне диво, я ніяк собі не можу в'явити, що драбуга, який завжди сидить там під стіною, що це той самий, що мене . . . — Ще ні живої душі . . . Де ж той кельнер? . . . Хе! Ось виходить із кухні . . . одягається нашвидку у фрак . . . В дійсности це вже не потрібне! . . . ах, йому то ще так . . . йому ж треба сьогодні й иньчих людей обслуговувати! —

«Моє поважання, пане лейтнант!»

¹⁾ Це наше прислів'я приблизно віддає думку німецького, що його наводить Шніцлер: »Was du heute kannst besorgen, das verschiebe nicht auf morgen« — що сьогодні можеш залагодити, не відкладай на завтра.

«Доброго ранку.»

«Так рано сьогодні, пане лейтнант!»

«Ах, киньте, будь ласка, — в мене небагато часу, я можу і в плащі посидіти.»

«Що прикажуть пан лейтнант?»

«Мелянж із кожушком.»

«В одну мить, пане лейтнант.»

А, там лежать часописі . . . вже сьогоднішні часописі? . . . Не знати, чи є вже що там? . . . Що ж таке? — Мені здається, мене кортить подивитися, чи є вже там, що я себе вбив? Ха-ха! Чом це я все ще стою? . . . Сядем собі там під вікно . . . Він і так мені мелянж туди поклав . . . Так, занавіску стягну; мені гидко, як люде зазирають . . . Це правда, ніхто ще не проходить . . . А, кава смашна, та бо то й не пуста ілюзія, це ж сніданок . . . А, цілком иньчою людиною робишся — цілковита дурниця, що я не вечеряв . . . Той хлопчисько чого знов тут чапить? — Ага, булки приніс . . .

«Чули вже пан лейтнант?»

«Що таке?»

Господи, і цей уже щось знає? . . . Але ж безглуздя, це ж неможливо!

«Пана Габетсвальнера . . .»

Що? То пекарь так зветься . . . що то він тепер скаже? . . . Хиба, нарешті, він уже був тут? Може, нарешті, він уже вчора вве-

чері був тут і розповів усе? . . . Чому ж він далі не говорить? . . . Але ж він говорить . . .

« . . . сьогодні вночі в дванадцятій розбив параліч.»

«Що?» . . .

Я не смію так кричати . . . ні, я не смію дати по собі пізнати . . . але, може, мені сниться . . . треба його спитати ще раз . . .

«Кого розбив параліч?»

Чудесно, чудесно! — Я цілком невинно сказав це! —

«Пекаря, пане ляйтнант! Пан ляйтнант будуть його знати . . . Ну, того гладюка, що що-дня по обіді поруч панів офіцерів мав собі свою партію тарока . . . з паном Шлезінгером і паном Вазнером, що vis - à - vis торговлі квітками!»

Я не сплю — все воно так, як є — а все ж таки я не можу ще вірити — треба його ще раз поспитати . . . але так зовсім невинно . . .

«Параліч його розбив? . . . Добре, але як це так? Відки ж ви це знаєте?»

«Але, пане ляйтнант, кому ж це раніш знати, як не нашому братові — оця булочка, що її пан ляйтнант їдять, теж від пана Габетсвальнера. Хлопець, що нам пів до п'ятої вранці приносить булки, розповів нам.»

Пробі, я не смію себе зрадити . . . а мені хочеться страх як скрикнути . . . сміятися . . . Рудольфа поцілувати . . . Але ще щось треба б його спитати! . . . Параліч то параліч — але ж це ще не значить: смерть . . . треба спитати, чи він умер . . . але так зовсім спокійно, бо що мені пекарь — треба дивитися в часопис, питаючись жельнера . . .

«Він мертвий?»

«Ну, звичайно, пане ляйтнант; на місці застиг.»

Це чудово, чудово. — Нарешті, це все через те, що я був у церкві . . .

«Він увечері був у театрі; на східцях упав — сторож будинку почув гуркіт . . . ну, тоді його понесли до хати, і як доктор прийшов, давно було по ньому . . .

«Яка шкода. Він же був у найкращих роках.»

Це я тепер знаменито сказав — ні одна жива душа не могла б по мені пізнати . . . і дійсно, мені треба себе здержувати, щоб не закричати, або не скочити на білярд . . .

«Еге, пане ляйтнант, дуже шкода; такий любий пан, і двацять років ходив до нас — гарний приятель нашого пана. І бідна жінка . . .»

Я міркую собі, що такий радий я ніколи ще не був у цілому своєму життю... Він не живе — не живе! Ніхто нічого не знає, і нічого не сталося! — І це щастя над щастям, що я зайшов до каварні . . . а то б то я був би задурно застрелився — таки доля ласкава . . . Де ж той Рудольф? — А, з пожарним розмовляє . . . Отже, він не живе — не живе — я все ще ніяк не можу повірити! Найліпше було б туди піти, побачити. — — Може, нарешті, параліч його від лютої, від здержуваного гніву . . . Але, чого ж би . . . — та мені зовсім однаково! Головна річ: він не живе, а я можу жити, і переді мною знов цілий світ! . . . Смішно, як то я тут раз-по-раз кришу булочку, що її спік пан Габетсвальнер! Смашна, дуже смашна, пане фон Габетсвальнер! Чудова! — Так, а тепер закурити б іще цигарочку . . .

«Рудольфе, гей, Рудольфе, лишіть уже того пожарника у спокою!»

«Прошу, пане лейтнант.»

«Трабуко» . . . — Я такий радий, такий радий! Що ж то мені тепер робити? . . . Що ж то тепер робити? . . . Мусить же ще щось статися, а то й зі мною зчиниться параліч від самих радощів! . . . Через чверть години йду до касарні й накажу Йоганові, щоб натер мене зимною водою . . . пів до осьмої вправи

з рушницею, в пів до десятої муштра. — А Стефі напишу, нехай на сьогодні на вечір звільниться, навіть коштом Грацу! А зполудня в четвертій . . . ну, пострівай, голубчику, пострівай, голубчику! Я тепер саме по собі! Я тебе на дрібну капустицю пошаткую!

Райхенав 13.—17. липня 1900.

-
- 85—86. Толстой Л., Живий труп, драма.
87—91. Барвінський О., Спомини з мого життя, I.
92. Яричевський С., Книгиня Любов, драма.
93. М. Вовчок, Сон, Одарка, Чари, Ледащиця.
94—98. Лепкий Б., Начерк іст. україн. літер., книжка II.
99. М. Вовчок, Інститутка.
100—103. Антонович В., Коротка історія Козаччини.
104. Аверченко, Гуморески.
105. Барвінок Г., Русалка.
106—107. Лепкий Богдан, М. Шашкевич (Літературні характеристики укр. письменників, II), з ілюстр.
108—1106. Буліш П., Чорна Рада (повість), з ілюстраціями, з вступом і поясненнями Б. Лепкого.
111. Толстой Л., Полонений на Кавказі, правд. подія.
112—113. Бергзон А., Вступ до метафізики.
114. Франс Анатоль, Комедія про чоловіка, що оженився з немовою, жарт у 2 актах.
115—120. Барвінський Олександр, Спомини з мого життя, II.
121—123. Кобилянська О., Земля I, повість.
124—126. Кобилянська О., Земля II, повість.
127—128. Шов В., Цезар і Клеопатра, драма.
129. М. Вовчок, Не до пари, Два сини й інші оповід.
130—134. Маковой О., Заліссе, повість.
135—139. Кониський Ол., У гостях добре, дома гіше, повість.
141—142. Федькович О., Довбуш, трагедія.
143—144. Федькович О., Оповідання.
145. Гринюк Лесь, Весняні вечери, новелі.
147. Федькович О., Так вам треба, фарс.
148. Федькович О., Як козам роги виправляють.
149—149а. Шевченко Т., Музика, повість.
150. Брошівницький М., По ревізії, комедія в 1 ді.
151—151а. Шевченко Т., Артист, повість.
152—153. Карпенко-Барий, Бурлака, драма.
154. Бобикевич О., Настоящі, комедія в 1 ді.
155—156. Шевченко Т., Гайдамаки, поема.
157. Федькович О., Люба—згуба, повість.
158. Шніцлер Артур, Ляйтнант Густль, новела.
159—160. Левицький-Нечуй Ів., Пропаші, повість.
161. Кобилянська Ольга, Битва, нарис.
162. Підмогильний В., В епідемічному бараці, нарис.
163. Кобилянська Ольга, Природа, новела.
164—165. Плятон, Оборона Сократа.
166—167. Карпенко-Барий, Житейське море, комедія.
168—170. Єфремов С., М. Коцюбинський (Літер. характер. укр. письм., III).
-

